

Referat fra Tur til Lolland torsdag d. 15. til søndag d. 18. september 2022

Torsdag den 15. september

Klokken 07.00 var stort set alle deltagere samlet, parat til at drage til Lolland, hvor foreningen angiveligt ikke har været siden 1969. Der skulle samles enkelte deltagere op ved Administrationscentret i Holbæk og på Trekrøner Station. Trafikken var tæt – meget tæt mod Roskilde, og vi blev da også forsinket ca. 45 min. Men af sted mod Lolland kom vi da.

Dagens første lokalitet var Skejten ved Fuglsang. Skejten har aldrig været opdyrket og blev fredet allerede i 1927 ved en privatfredning af Bodil de Neergård, den daværende ejer af området.

Området er karakteristisk med de mange sten på overdrevet, nogle fantastiske gamle egetræer samt store engarealer.

Årstiden satte selvfølgelig sit præg på floraen; men der var da planter at se, ligesom også fuglene lod sig beskue.

Haven ved Fuglsang indeholder mange sjældne træer, deriblandt kæmpethujaen "Katedralen", som er plantet af gartner C. Vesterby, der arbejdede på Fuglsang fra 1846 og 50 år frem.

Efter frokost ved Skejten gik turen videre til Kragenæs og Dodekalitten. 11 store stenstøtter sat i ring, 7 af dem udhugget med ansigter, 1 næsten udhugget og 3 hel rå. Flot monument med en meget fin udsigt over Smålandshavet. Kaffen fik vi ved Kragenæs Havn, og så gik det til hotellet i Maribo.

Efter indkvartering mødtes en del af deltagerne for at gå en tur i Bangs Haves Lystskov ganske tæt ved hotellet. På turen blev der lejlighed til at se Maribotrolden der er navngivet "Den frie Vilje" samt skovens friluftstribune, som stadigvæk er i brug.

Af dagens planter kan nævnes; Soløjealant, Smalbladet Hareøre, Smalbladet Kællingetand, Lægestokrose, Fjerakset Star, Skov Angelik og Vingefrøet- og Kødet Hindeklæ. Af fugle kan nævnes Havørn, Spurvehøg, Tårnfalk, Hvid Vipstjert, Svartbag, Musvåge, Engpiber, Gulspurv, Råge, Grågåse og Skarv.

Referent: Vagn Gotfredsen

Fredag den 16. september

Formiddag:

Vi mødtes med naturvejleder Uffe B. Nielsen ved Lyttesholm Naturcenter, som ligger lige ved indgangen til Naturreservatet Saksfjed-Hyllekrog. Dette er et af fugleværnefondens største reservater – 163 ha. Området er et af Østdanmarks vigtigste for trækkende rovfugle og rastende vadefugle, gæs og svaner. Trækfugle så vi nu ikke mange af. Vi så dog 2 traner på vej derud.

Det blæste en halv pelikan. Men heldigvis slap vi næsten for det regnvejr, der var annonceret for hele dagen.

Uffe fortalte først om restaureringen af Lyttesholm Naturcenter, som drives af frivillige i Foreningen Lyttesholm Naturcenter.

Saksfjed inddæmningen er skabt efter den store stormflod i 1872, som satte det halve Sydlolland under vand. Vandet steg med op til 3,5 m over daglig vande og oversvømmelserne var så voldsomme, at Nakskov Fjord og den daværende Rødby Fjord i et stykke tid dannede én sammenhængende vandflade.

Derefter blev der bygget et 60 km langt dige mellem Nakskov og den østlige del af den nuværende Saksfjed inddæmning. Flere steder forbandt digerne de øer, der lå som en barriere foran kysten. En af disse øer var Lyttesholm. Der blev opført et stuehus og tilhørende staldbygninger i tilhuggede kampesten. Stuehuset stod færdigt i 1892 og kørevejen til Brunddragene (som er to andre barriereøer) og Hyllekrog, kysten og inddæmningen går igennem gårdspladsen. Hele området var ejet af Lungholm Gods. Da den frivillige forening overtog arbejdet med restaurering af husene i 2013, var staldbygningen, hvor vi i øvrigt indtog vores frokost, i forfald og begge huses stråtag i stærkt forfald. Det er der nu lavet om på, så der er lavet en udstilling i stuehuset om områdets planter, fugleliv og andre dyr - her yngler Springfrø, Grøn Frø og Grønbroget Tudse foruden

Cikadegræshoppe og dagsommerfuglen Guldhale. Der er opsat fuglekasser til bl.a. Kirkeugle, Musejler – her yngler nu stærer - slørugler og natugler.

Vi gik ud til Brunddragene og kom forbi et hegn med kræge, som de fleste af os troede var kæmpestore slåen. Men Inge kendte dem og plukkede nogle, så vi kunne smage. De minder lidt om mirabeller.

Vi så også havtorn, som udelukkende var hankloner. Ude på engene græssede Galloway-kvæg.

Vi så en enkelt rørhøgeunge fra i år, men da der på grund af det dårlige vejr ikke var andre trækfugle, kiggede vi i stedet på floraen og noterede følgende planter: Vandbrandbæger, Høj Stenkløver, Strandkogleaks, Rødtop, som hører til gyvelkvælerfamilien, Jordbærkløver, Markstenkløver, Gærde Kartebolle, Musevikke, Almindelig

Torskemund, Øjentrøst, Fladstået Siv, Soløje-Alant, Strandnellike, Høstborst, Hundesalat, Nyserøllike, Strandtusindgylden og Hoved-frytle.

På vejen tilbage til Lyttesholm Naturcenter kom vi forbi Billitse mølle, hvor der også var et fugletårn med et smukt kig udover området. Herfra kunne vi se de græssende vildheste.

Vi tog ud til Hyllekrog tangen, men på grund af det hårde vejr, havde ingen af os lyst til at bevæge os længere ud. Nogle botaniserede:

Per fandt Liggende Potentil – sjældnen i DK, Rød Gåsefod, Nikkende Brøndsel, Angelik – ligner Seline i frøene – ikke i bladene, Almindelig Hjertegræs.

Andre kiggede på fugle og det oprørte Femernbælt. Et spændende område – men bedst i godt vejr.

Eftermiddag:

Første stop var udsigtsplatformen ved Femern Bælt Projektet. Det ligner som alle andre store byggeprojekter et månelandskab. Det bliver forhåbentlig godt en dag.

Derefter tog vi ud til Rødbyhavn rangerterræn, som rummer Danmarks bedste ruderat med masser af sjældne arter. Mellem skinner og sveller i den

sandede, næringsfattige jord er der skabt et helt særligt miljø, som minder om små steppelandskaber. Her trives sjældne planter og insekter.

Al drift stoppede i 2001, men fordi Banedanmark ikke længere fælder og sprøjter arealerne for at nedvisne det hele, er det ved at vokse i skov. Derfor er der i 2018 sat 10 geder af dansk landrace ud i en fold på 14 ha og håbet er, at de vil æde masser af skovfyr og havtorn, så arealet med varme steppeflader på baneterrænet øges til gavn for varmeelskende insekter og planter.

En af de frivillige fra Lyttesholm Naturcenter var med os og fangede en Blåvinget Steppegræshoppe, så vi alle sammen kunne se den.

Per Hartvig var som altid dybt begejstret og viste os en masse mere eller mindre sjældne arter. Vi så: Smalbladet Brandbæger, Smalbladet Hanekro, Smalfliget Norel, Bitter Bakkestjerne, Strandsvingel, Bjergrørhvene, Uldbladet Kongelys, Liden Sneglebælg, Purpur Storkenæb. Nikkende Limurt, Rødfrugtet Natlys, en krydsning mellem gederams og dueurt samt Rensdyrlav.

Bagefter var der kaffe og kage.

Aften: Før aftensmaden mødtes vi foran hotellet til en tur rundt i Maribos gamle bydel, hvor Hanne fortalte om byens historiske bygninger, bl.a. Domkirken, som er opført som klosterkirke til et birgittinsk kloster i 1400-tallet. Leonora Christine boede på

birgittinerklostret efter sin løsladelse fra Blåtårn 1685 til sin død 1698 og blev begravet i krypten i klosterkirken, men hendes lig blev senere fjernet og formentlig genbegravet ved siden af hendes mand Corfitz Ulfeldt.

Maribo er en afledning af "Marie-bo", altså bolig for jomfru Maria. Vi så købmand A.C. Quade's gård, som nu er rådhus. Vi så statuen for Kaj Munk, som er født i Maribo.

Udsigten fra hotelværelset

Referent: Eva Søndergaard

Lørdag den 17. september

Efter et par meget blæsende dage med få fugle tegnede denne dag mere lovende. Vi gik en tur gennem klippede alleer af Avnbøg, Robinie og Tretorn i parken på herregården Søholt.

Ved Søndersø så vi: Tårnfalk, Havørn, Rørhøg, Toppet Lappedykker, Taffeland, Troldand, Grågå, Sølvhejre, Musvåge, Spurvehøg, Knarand, Pibeand, Isfugl og Fiskeørn.

Næste stop blev Røgbølle Sø, hvor det stille vejr atter skabte god mulighed for at spotte fugle, og det blev efterhånden til mange: Stillits, Skarv, Stor Flagspætte, Fiskehejre og Trane. Rødhovedet And, som i Danmark kun yngler på Lolland, fik vi alle sammen set, og det var en stor oplevelse at se den med det nærmest selvløsende, røde næb. Der sneget sig også et enkelt insekt ind på listen her, nemlig Bøgenonnen.

Frokosten forberedes på terrassen ved Naturskolen, som ejes af Aage V. Jensens naturfond

Efter en snak med Jacob P. Andersen fra Aage V. Jensens naturfond blev jeg klogere på det elektriske apparat, vi så i haven. Toke fra Århus Universitet laver forsøg med remote sensing, som er en automatisk insektmonitorering, der fotograferer og registrerer det enkelte insekt. Det sparer mange mandetimer, og det er en teknik, der arbejdes på over hele verden.

Efter Hejrede pumpestation foretog vi en kort vandretur langs Sønderø, hvor der bl.a. var en flot bestand af Pilealant samt endnu en Fiskeørn i aftensilouet. Så gik turen mod hotellet, med en afstikker til domkirken og dens imponerende treskibede kirkerum.

Aftenen sluttede med festmiddag i højt humør.

Referent: Hans Øster

Søndag den 18. september

Formiddag: Besøg på Museum Polakkasernen i Tågerup, (www.polakkasernen.dk)

Vi blev budt velkommen af Torsten Esvold, formand for den selvejende institution, som driver stedet ved hjælp af frivillig arbejdskraft og donationer.

I 1984 startede arbejdet med at renovere den sidste tilbageværende kaserne ud af 30 tilsvarende kaserner med henblik på at skabe et museum.

Kasernerne blev opført af proprietærer og herremænd ude på deres marker for at huse de ansatte sæsonarbejdere, roepolakkerne. Der

kunne bo omkring 30-40 polakker pr. hus og det kunne være både karle og piger. I slutningen af 1800- tallet blev roen forædlet og fik et sukkerindhold som svarede til indholdet i sukkerrør. Det betød, at roedyrking blev populært omkring 1880'erne, især koncentreret på Lolland-Falster med deres fede kalkrige jorde. De større gård- og godsejere ønskede foderroer til deres køer, så de kunne opnå store fortjenester ved at levere rigeligt med fed mælk til de nye andelsmejerier. Roedyrking er meget arbejdskraftkrævende og foregik dengang manuelt med særlige kortskaftede værktøjer til lugning, optagning og aftopning med roeknive. Sæsonarbejderne blev hvervet til Lolland i perioden 1893-1929. I denne periode skete en stor udvandring fra hele Europa til Amerika og fra Lolland Falster udvandrede tæt ved 16.000 mennesker (15%), så behovet for hjælp til roedyrkingen var stort. I 1894 blev hvervet 400 roepiger til Lolland-Falster. På et tidspunkt udgjorde sæsonarbejderne 27 % af alle landarbejderne på Lolland Falster.

Rekruttering af sæsonarbejderne, hvoraf de fleste var polske piger, foregik gennem en aufseher, som har ført dem til Danmark, haft tilsyn med deres arbejde, sikret mad og udbetalt lønninger. Der fandtes 2 hvervekontorer: 1 i Krakow i Polen og 1 i Lvov i Ukraine. Roepigerne var eftertragtede, da det forlød, at pigerne havde et ekstra led i ryggen, så de var særlig robuste til at modstå det hårde slid i markerne.

1 sæsonarbejder optjente 257 kr./sæson og modtog supplerende 12 kg kartofler om ugen og 1 liter skummetmælk dagligt.

Sæsonen varede fra ca. 30. april til 4. december. Arbejdet begyndte med manuel såning af sukkerroer, derefter udynding og lugning 6 gange fra maj til juli og hypping 4 gange. Det var et meget hårdt arbejde, da man anvendte hakker med korte skafter, som krævede en foroverbøjet stilling. Dagens dont startede kl. 6 og sluttede kl. 18.30 med 30 minutters pause til morgenmad og 1 times pause til middagsmad.

Undertiden levede sæsonarbejderne under usle forhold. Derfor blev der politisk vedtaget en lov i 1908, såkaldt "polaklov", der regulerede deres arbejdsforhold, så man undgik demonstrationer og optøjer.

Kasernen i Tågerup blev bygget på bestilling af baronen på Lungholm gods i 1911. Huset blev tegnet efter tysk forbillede af arkitekt Henrik C. Glans fra Nykøbing Falster og levede op til alle normer, som loven om sæsonarbejdere fra 1908 foreskrev. De første 30 roepiger flyttede ind i huset i 1912.

I stueetagen boede aufseren med sin familie under gode forhold i velmøblerede stuer, mens sæsonarbejderne boede trangt på 1. etage.

Sæsonarbejderne fik gennem deres kontrakter garanteret 9 fridage som var danske fester og katolske højtider. De har vakt opsigt i lokalbefolkningen, når de ved kirkelige højtideligheder kom

Piger samlet foran det offentlige hvervekontor i Kraków i 1927. Fotografiet er taget af den polske vicekonsul i Nakskov, Georg Wiingaard, da han deltog i en hververejse.

gående i processioner i deres fine kulørte folkedragter. Den katolske kirke spillede en stor rolle for sæsonarbejderne.

Vi så, hvordan roepigerne boede og havde dekoreret væggene med billeder af Jomfru Maria, ikoner og andre afbildninger af katolske hellige og pyntet op med religiøse figurer. Deres sparsomme fritid blev brugt til at lave de fineste træskærerarbejder, papirklip, broderi – og perlearbejder, som værelserne sås udsmykket med. Desuden var udstillet deres kulørte folkedragter og fine farverige broderede kjoler og bluser.

Da 1. verdenskrig brød ud i 1914 blev det svært at rejse hjem og tæt ved 4000, især kvindelige sæsonarbejdere strandede på Lolland-Falster. I 1929 ankom de sidste sæsonarbejdere. I 1930 kom forbud mod at herved polske arbejdere på grund af den stigende arbejdsløshed. Med tiden lykkedes det dog de polske sæsonarbejdere, som ikke vendte hjem, at blive integreret i samfundet på Lolland. Det eneste bevis på deres og deres børnebørns afstamning kan nu om dage være efternavne, som lyder polsk.

En skulptur, som forestiller 2 roepiger med tydelige smerter efter slitage i ryggen, er blevet nyt vartegn for Museum Polakkaserne. Skulpturen er udført i corten stål og fremstillet af billedhugger Steen B. Langvad, Orø.

Skulpturen blev afsløret den 30. april 2022 præcis 110 år efter at de første 30 roepiger og en aufseher flyttede ind i den nybyggede Polakkaserne opført af Godset Lungholm. Ved afsløringen levede man op til de katolske traditioner på stedet ved at den katolske sognepræst på Lolland-Falster velsignede skulpturen med vievand og bøn.

Eftermiddag: Albuen ved Nakskov fjord.

Albuen strækker sig 7,5 km ud til spidsen. Den smalle tange består mest af sand og sten. Vestsiden af Albuen ud mod Langelandsbælt er præget af lave klitter og en smal strand, mens siden ind mod Søndernor dækkes af strandenge og lavvandede vandhuller.

Nakskov Fjord ligger i dag som de forsvundne øers

rige. Især det Lollandske dige fra 1874 betød store landindvindinger i Nakskov Fjord. Dengang blev 13 øer og holme gjort landfaste i fjorden. Det betyder at landet syd for diget er gammel havbund og øer. Jævnfør følgende navne syd for Nakskov Fjord: Ydø, Langø, Læsø, Lille Vejlø og Store Vejlø.

Vi ankom ved frokosttid i en kold strid blæst til Albuen. De små solpletter i skyerne blev afløst af store mørke skyer. Inden frokost gik vi op og fik et kig ud over diget. På alle bundgarnspælene sad skarverne og i den meget kraftige blæst, som stod ind over diget, holdt sølv- og stormmågerne sig svævende op mod vinden. Ved et kig ned langs diget, sås mågerne på rad og række, som perler på en snor, så langt øjet rakte. Desuden blev vi underholdt af kitesurfere, som boltrede sig i den hårde blæst.

Jan og Vipperød Catering fandt en plads i læ nedenfor en tidligere militær udkigsstation, så frokosten, til alles glæde, kunne indtages under behagelige vejrforhold.

Efter frokost var skyerne blevet meget truende sorte. Det afholdt os ikke fra en tur ud på Albuen. Til stor overraskelse faldt der ikke mange dråber selvom skyerne omkring os var kulsorte med lyn og torden.

Af interessante planter blev set:

Strandkarse, Fjernakset Star, Seline, Hjortetrod samt strandplanterne: Arve, Malurt, Sennep og Asters.

Af fugle sås i lille sø: Blishøner, 2 Lille Lappedykker med 3 unger, Rørhøne med unge. Derudover blev indrapporteret 4 Rørhøg, Spurvehøg, Hvidklire, Dobbeltbekkasin, Præstekrave i små flokke på strandbredden, Hjejle, Rødben, Splitterne, Tårnfalk og Musvåge.

Referent: Jytte Sørensen

